

НАУКОВІ ПАРКИ В УКРАЇНІ – СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ

В. Чернюк,

директор Наукового парку «Київський університет імені Тараса Шевченка»

У статті аналізуються стан та проблеми діяльності наукових парків в Україні як складової національної інноваційної системи. Визначаються правові засади організації та діяльності наукових парків, розглядаються положення чинного законодавства, що мають сприяти розвитку їх діяльності як структурного елементу інноваційної економіки. Визначаються проблеми провадження інноваційної діяльності як такої в Україні та проблеми, характерні для діяльності саме наукових парків, та пропонуються певні шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: наукові парки, інновації

Підписання Україною Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС стало вихідною засадою у визначенні курсу на розвиток національної економіки за інноваційною моделлю. Обрання такого курсу означає, що головним джерелом економічного зростання країни мають стати нові наукові знання та процеси їх розширеного продукування і комерційного використання. Й подальше підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС лише підтвердило правильність обрання такого шляху.

Для забезпечення основних засад реалізації економічного розвитку України за інноваційною моделлю була створена відповідна нормативно-правова база, спрямована на регулювання інноваційної діяльності, діяльності у сфері трансферу технологій, визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, заснування наукових парків та інших суб'єктів інноваційної системи, проведення наукової та науково-технічної діяльності,

наукової експертизи тощо. У 1999 році було затверджено Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України, у 2004 році прийнято Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки. У 2009 році активно обговорювалася Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки, у тому числі у процесі проведення відповідних Парламентських слухань, яка так і не була прийнята.

Водночас, починаючи з 1991 року в Україні жодного бюджетного року не була виконана визначена статтею 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», норма щодо забезпечення державою бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності обсягом не менше 1,7 % ВВП України. Натомість типова щорічна цифра видатків на науку складала 0,3–0,5 % ВВП (а нині – й того менше), внаслідок чого наука у нашому суспільстві відігравала переважно соціокультурну функцію. Хоча

* Стаття друкується в авторській редакції

добре відомо, що економічна функція науки починається з обсягів фінансування більших від 0,9 % ВВП.

Відповідно, зниження рівня фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) призвело до відтоку з України кваліфікованих наукових та технічних кадрів, занепаду багатьох наукових шкіл, стрімкої деградації матеріально-технічної бази наукових та науково-технологічних досліджень, переважного впровадження в Україні запозичених технологій не найвищої якості тощо. Як наслідок протягом останніх 15 років зростає залучення носіїв нових (наукових) знань українського походження та здобутих ними результатів у сферу інноваційної діяльності сусідніх держав, зменшуються обсяги можливої бази об'єктів інноваційної діяльності в Україні, знижується кількість інноваційно-активних підприємств (26 % у 1994 році проти 14,2 % у 2007 році) [1]. На поточний момент ця ситуація значно погіршилася у зв'язку з тривалою економічною та фінансовою кризою, в якій перебуває Україна.

Відповідно, пошук шляхів удосконалення інноваційної діяльності та розвитку структурних елементів інноваційної системи стоїть як ніколи актуально на порядку денному національної економічної політики. Саме ці міркування обґрунтовують доцільність обрання даної теми для наукового дослідження. Метою даної статті є розкриття правового статусу наукових парків в Україні через призму дослідження їх поточного стану та проблем діяльності, а також пошуку шляхів розв'язання таких проблем.

Доцільно відзначити, що дослідженням у сфері інноваційної діяльності присвячено чимало робіт як правників, так і економістів багатьох країн світу. Якщо брати Україну, то у цьому напрямі доцільно назвати роботи Г.О. Андроська, Ю.Є. Атаманової, О.Б. Бутнік-Сіверського, В.І. Нежиборця, С.Ф. Ревуцького в межах діяль-

ності НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. Багато уваги правовому забезпеченню приділяється у роботах Капіци Ю.М. та його Центру інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України. Значною мірою до цього процесу з позицій економічного забезпечення залучені фахівці ЦДПН ім. Г.М. Доброва НАН України. Разом із тим багатогранність проблематики дослідження, а також необхідність розв'язання проблем практичного характеру та удосконалення національного законодавства у сфері інноваційної діяльності породжує необхідність подальших наукових пошуків.

Згідно з документом зі збору та аналізу даних з інновацій [2] «інновацією є введення у вжиток нового або значно поліпшеного продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках». Під введенням у вжиток (впровадженням) розуміється вихід продукту на ринок або використання нових методів або організаційних форм у роботі підприємства.

В українському законодавстві термін «інновації» відповідає зазначеному визначенню. Законодавство України розділяє суб'єктів господарювання, що мають відношення до інноваційної діяльності на 2 категорії: інноваційна структура та інноваційна інфраструктура. Перші розробляють, впроваджують та виробляють інноваційну продукцію, а другі – надають різні види послуг для провадження інноваційної діяльності.

У світі існує велика різноманітність видів підприємств, що відносяться до першої або другої групи: технологічні та наукові парки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, технологічні платформи, кластери тощо.

У світовій практиці не має чіткого розмежування між визначенням технологічного, наукового та дослідного

парку. Як правило в кожній країні використовується одне з формулювань. У практиці терміни «науковий парк», «технопарк», «дослідницький парк», «інноваційний центр», «центр розвитку передових технологій» в цілому можна вважати синонімами.

Технологічні та наукові парки існують з 1951 року, коли у Стенфордському університеті (США) було створено перший дослідницький парк [3]. За оцінками дослідників зараз існує понад 3000 структур такого типу в світі [4]. Наразі, кожна країна визначає притаманні саме її законодавству риси технологічних/наукових парків, які часто перекликаються з іншими елементами інфраструктури.

Відповідно до позиції Міжнародної асоціації наукових парків науковим парком є організація, створена вищим навчальним закладом або науковою установою на основі договору про співпрацю з метою передачі наукових знань підприємствам.

Генеральний директорат XIII Європейської комісії визначає науковий парк як територію, що характеризується такими властивостями як розташованість у близькості до наукового центру або вищого навчального закладу, наявність сприятливих умов для започаткування та діяльності нових підприємств, а також можливість передавати розроблені технології до підприємств реального сектору економіки, що розташовані у межах цієї території [5].

Діяльність наукових парків в Україні розпочалася в 2006 році, коли Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про науковий парк «Київська політехніка». Значений закон визначає науковий парк як об'єднання суб'єктів господарювання, створене на основі засновницького договору з метою здійснення управлінських функцій при реалізації проекту, спрямованого на розроблення та випуск інноваційної продукції (продуктів).

У 2009 році Верховною Радою України було ухвалено спеціальний закон, що дає визначення усім науковим паркам та регулює процедуру їх створення, особливості діяльності, органи управління та визначає їх державну підтримку [6].

Отже, науковим парком є юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, одним із засновників якої є вищий навчальний заклад або наукова установа та основною метою якої є впровадження результатів науково-технічної діяльності навчального закладу/наукової установи – засновника у реальний сектор економіки.

Розглянемо, в якій організаційно-правовій формі можуть бути створені наукові парки. Цивільний кодекс регламентує створення господарських товариств в одній з перелічених форм: повне, командитне, акціонерне та з додатковою або обмеженою відповідальністю.

Розглянувши механізми роботи кожного з перелічених товариств можна зробити такі висновки щодо доцільності створення наукового парку такої форми:

- 1) оскільки як мінімум одним із засновників наукового парку є бюджетна установа та учасники повного товариства несуть субсидіарну відповідальність за зобов'язання повного товариства усім своїм майном, вбачається недоцільним створення парку у такій формі;
- 2) у командитному товаристві учасники розподіляються на 2 групи, перша з яких бере участь у підприємницькій діяльності товариства та несе відповідальність аналогічного до засновників повного товариства усім своїм майном, а друга несе відповідальність лише у межах зробленого у статутний фонд внеску, але не приймає участь у діяльності товариства. Оскільки для ініціатора заснування наукового парку – вищого навчального закладу або наукової установи – участь у діяльності

парку є принциповою, то з аналогічних до попереднього пункту причин, недоцільним є створення наукового парку у такій формі;

- 3) згідно з чинним законодавством статутний капітал акціонерного товариства повинен бути не менший за 1250 мінімальних заробітних плат (за ставкою на момент створення товариства). Протягом усього 2015 року, крім грудня, мінімальна заробітна плата становитиме 1218 грн., що, у свою чергу, означає, що мінімальний розмір статутного фонду акціонерного товариства є більшим, ніж 1,5 млн. грн. Варто зауважити, що засновники наукового парку – ВНЗ або наукові установи беруть участь у формуванні його статутного капіталу лише шляхом внесення нематеріальних активів. Таким чином, постає проблема пошуку приватного підприємства, яке зацікавлене стати також засновником парку та внести до його статутного фонду фінансові ресурси.

Крім того, при виході зі складу товариства акції дають можливість реалізувати їх на фондовому ринку по відповідній ринковій ціні, але не дають права отримати кошти, що були вкладені до статутного капіталу.

- 4) Товариства з додатковою відповідальністю виступають проміжною ланкою між ними товариствами та товариствами з обмеженою відповідальністю, оскільки їх учасники несуть відповідальність не лише у розмірі вкладених ними коштів, а й своїм майном, але в обмеженому установчими документами розмірі. Це є доцільним у разі недостатності коштів та майна у засновників для заснування іншого виду товариства, оскільки заснування товариства з додатковою відповідальністю гарантує інтереси кредиторів майном засновників.
- 5) Перевагами товариства з обмеженою відповідальністю є відсутність

встановленого законодавством мінімального розміру статутного фонду, досить велика кількість можливих учасників (лише при перевищенні їх кількості 100 осіб ТОВ перетворюється на акціонерне товариство), а також відповідальність засновників лише у межах внесків до статутного фонду.

Із вище наведеного можна зробити висновок, що найбільш доцільно створювати науковий парк у вигляді господарського товариства – товариства з обмеженою відповідальністю.

Проте, можуть існувати й інші форми, зокрема «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка» було засновано у 2010 році у вигляді корпорації, тобто об'єднання на основі засновницького договору та спільних інтересів на невизначений час низки підприємств, установ та організацій, з делегуванням частини повноважень щодо управління кожним із учасників до органів управління корпорацією.

На сьогодні в Україні функціонують 17 наукових парків:

1. Корпорація «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка»;
2. Корпорація «Науковий парк Миколаївського національного аграрного університету «Агроперспектива»;
3. Корпорація «Науковий парк «Київська політехніка»;
4. Науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»;
5. Науковий парк «ФЕД»;
6. Науковий парк «Радіoeлектроніка та інформатика»;
7. Науковий парк «Наукоград - Харків»;
8. Науковий парк Національного університету біоресурсів і природокористування «Стале природокористування та якість життя»;
9. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк «Аерокосмічні інноваційні технології»;
10. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк

- «Енергоефективні технології»;
11. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк «Профілактична медицина та охорона праці – новітні системи та технології»;
 12. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк «Біометричний інноваційно-технологічний кластер «БІТеК»;
 13. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк «Центр трансферу технологій цивільного захисту»;
 14. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк Одеського політехнічного університету»;
 15. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк «Прикарпатський університет»;
 16. Науковий парк товариства з обмеженою відповідальністю «Науковий парк Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»;
 17. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науковий парк Київського національного економічного університету».

Перелік пріоритетних напрямів діяльності наукового парку формується у відповідності до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» і напрямів діяльності засновників наукового парку та може враховувати потреби регіонального розвитку.

Аналіз розподілу частки кожного з пріоритетних напрямів у загальній кількості зазначених пріоритетів показав, що найбільш поширеним пріоритетом діяльності наукових парків в Україні є сфера інформаційно-комунікаційних технологій – у 13 % наукових парків він входить до переліку пріоритетів (показники округлено до цілого числа). Також більшість науко-

вих парків обрало своїм пріоритетом нанотехнології та наноматеріали, ресурсозберігаючі технології (по 10%), відновлювальні джерела енергії та авіа- і ракетобудування (по 8%). Найменш поширеними є такі напрями як технології сільського господарства та хімічна промисловість (по 3%) і пожежна безпека, системи озброєння, цивільний захист, економічне моделювання (по 1%).

Також можна відзначити, що напрями діяльності наукових парків Київського національного економічного університету та «Центр трансферу технологій цивільного захисту» не відповідають ані стратегічним пріоритетним напрямам інноваційної діяльності на 2011–2021 роки, ані середньостроковим пріоритетним напрямам інноваційної діяльності загальнодержавного або галузевого рівня на 2012–2016 роки. Віднести їх до жодного з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на період до 2020 року також неможливо.

Проблеми, які виникають у діяльності наукових парків, можна розділити на дві групи: проблеми провадження інноваційної діяльності як такої в Україні та проблеми, характерні для діяльності саме наукових парків.

До першої групи можна віднести:

- відсутність чіткої політики держави щодо інтеграції науки та бізнесу, що втілюється як у постійній зміні та дублюванні функцій центральних органів виконавчої влади, які займаються формуванням та реалізацією політики у сфері інноваційної діяльності, так і дублюванні або не виконанні заходів нормативно-правових актів та розпорощенні ресурсів на велику кількість невеличких заходів;
- домінування в українській промисловості низько технологічних галузей, для яких характерна стабільність у виробництві продукції та сталість у технологіях, що

- спричиняє відсутність зацікавленості підприємств цих галузей у новітніх технологічних рішеннях;
- нерозвиненість як прямої (фінансування, співфінансування новітніх підприємств, надання грантів, субсидій тощо), так непрямої державної підтримки (податкові пільги, «канікули» тощо) інноваційної діяльності,
- відсутність коштів у наукових установ та ВНЗ на утримання інноваційної інфраструктури;
- відсутність заохочення суб'єктів підприємницької діяльності до інвестування в прикладні наукові дослідження та розробки, а також до модернізації та технологічного оновлення підприємств.

Що ж до проблем, з якими стикається саме науковий парк або університет, що є його засновником, то можна відзначити такі:

1. Статтею 68 Закону України «Про вищу освіту» передбачена можливість вищого навчального закладу створювати юридичні особи для доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності вищого навчального закладу до стану інноваційного продукту та його подальше впровадження у виробництво. Законом не обмежено коло суб'єктів інноваційної діяльності, які можуть бути створені навчальним закладом. Це можуть бути технологічні та наукові парки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій тощо. Внесок до статутного капіталу заснованого ним суб'єкта вищій навчальний заклад вносить у вигляді майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності. Основною проблемою є пошук інвестора, який або виступить засновником та внесе у статутний фонд фінансові ресурси, або зробить благодійний внесок для розвитку наукового парку чи проінвестує науковий парк. Фінансові ресурси необхідні як для провадження статутної діяльності наукового парку, так і для покриття оренди приміщень

та обладнання, яке необхідне для реалізації його проектів. Позитивним є положення статті 20 Закону України «Про наукові парки», яке передбачає можливість застосування особливого порядку сплати оренди, а також визначення її розміру самостійно вищим навчальним закладом за погодженням з центральним органом виконавчої влади, у сфері управління якого він перебуває.

2. Вищі навчальні заклади не мають необхідної інфраструктури (приміщень та обладнання) для доведення результатів прикладних досліджень та наукових розробок до рівня, придатного для комерціалізації, або випуску дрібносерійної партії продукції. Це знову ж таки призводить до необхідності пошуку інвестора або низько відстокового кредиту для будівництва споруд та закупівлі спеціального обладнання. При цьому податкове стимулювання наукових парків повністю відсутнє. Так, за 2014 рік «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка» виконав робіт, сплативши близько 500 тис. грн. податків. Ці кошти могли б піти на закупівлю сучасного обладнання, якого не вистачає в університеті.

3. Відсутність кваліфікованих фахівців у сфері трансферу технологій, здатних провести технологічний та економічний аудит наявних розробок, здійснити маркетингові дослідження, запропонувати найбільш оптимальний вид договору про трансфер технології та показники, що повинні ним визначатися (суми ліцензійних платежів та періодичність, відсоток виплати авторам тощо). Зазначена проблема має два корені – відсутність вільних обігових коштів та відсутність таких спеціалістів на ринку праці.

4. Ставка податку на прибуток підприємств у 2015 році становить 18%, крім того, скасовано пільгову ставку для суб'єктів ІТ-індустрії. Поза тим, на фонд оплати праці нараховується єдиний соціальний внесок, який спла-

чує роботодавця, розмір якого залежить від класу ризику підприємства та може складати від 36,76% до 49,7%. Зазначені платежі є надвисокими для новостворених підприємств, що зупиняє науковців від створення старт-апів.

Розв'язання даних проблем стане на користь розвитку наукових парків

в Україні та відповідність їх роботи міжнародним підходам, прийнятим у сфері інноваційної діяльності, на користь інтеграції науки та бізнесу. ♦

Список використаних джерел

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт. упоряд. : Г. О. Андросчук, І. Б. Жиляєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко ; За ред. В. І. Полохала. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
2. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. – Москва : Государственное учреждение “Центр исследований и статистики науки” (ЦИСН), 2006.
3. Гребенюк И. И. Анализ инновационной деятельности высших учебных заведений России / И. И. Гребенюк, Н. В. Голубцов, В. А. Кожин и др. – М : Издательство “Академия Естествознания”, 2012.
4. Інноваційна інфраструктура в контексті національної інноваційної системи (економіко-правові проблеми) : монографія / За ред. О. Б. Бутнік-Сіверського. – К. : НДІ ІВ НАПрНУ, «Лазурит-Поліграф», 2011. – 414 с.
5. Технопарки [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.tpark.ru/07/index07.htm>
6. Закон України «Про наукові парки» від 25 червня 2009 р. № 1563-VI (зі змінами) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>

Надійшла до редакції 26.01.2016 р.

Чернюк В. Научные парки в Украине – состояние и проблемы деятельности. В статье анализируются состояние и проблемы деятельности научных парков в Украине как составляющей национальной инновационной системы. Определяются правовые основы организации и деятельности научных парков, рассматриваются положения действующего законодательства, которые должны способствовать развитию их деятельности в качестве структурного элемента инновационной экономики. Определяются проблемы осуществления инновационной деятельности как таковой в Украине и проблемы, характерные для деятельности именно научных парков; предлагаются определенные пути их решения.

Ключевые слова: научные парки, инновации

Chernyuk V. Science parks in Ukraine – condition and problems of activity. The article analyzes the situation and problems of science parks in Ukraine as part of the

national innovation system. The legal basis of organization and operation of science parks is defined, the provisions of the current legislation that promote the development of their activities as a structural element of the innovative economy are considered. Implementation issues such as innovation in Ukraine and the problems it is characteristic of science parks are identified, and some solutions are offered.

One of the main problems is the decline in funding for scientific research and experimental development (R&D), which led to outflow of qualified scientific and technical staff from Ukraine, the decline of many scientific schools, the rapid degradation of the material and technical base of scientific and technological research, preferred implementation in Ukraine borrowed technology is not of the highest quality and so on.

There are also problems arising in the activities of science parks, which can be divided into two groups: obstacles in doing innovation as such in Ukraine and the problems it is characteristic of science parks.

The first group include:

- the absence of a clear policy on the integration of science and business, which is embodied both in the constant change and duplication of functions of central executive authorities that deal with policy formulation and implementation in sphere of innovation activity and duplicating or performance measures of regulations and dispersion of resources the large number of small events;
- Ukrainian dominance in low-tech sectors of industry, characterized by stability in production and sustainability in technology that causes lack of interest of companies in these sectors in those newly technological solutions;
- underdevelopment as a direct (financing, co-financing of new businesses, grants, subsidies, etc.), indirect state support (tax relief, «vacation», etc.) innovation activity;
- the absence of funds in research institutions and higher education institutions on innovative infrastructure maintenance;
- the absence of encouragement of business entities to invest in applied research and development, as well as to modernization and technological renovation of enterprises.

The solution of these problems will benefit the development of science parks in Ukraine and their compliance of the international approaches adopted in sphere of innovation activity, in favor of integration of science and business.

Keywords: science parks, innovations